

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

**ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНИХ
МУЗИЧНИХ ЦИКЛІВ.**

Підготовка, планування та проведення

Методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I-II рівнів акредитації

Київ – 2006

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ УКРАЇНИ

118

Державний методичний центр навчальних закладів
культури і мистецтв України

**ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ ЗІ
СПЕЦІАЛЬНИХ МУЗИЧНИХ ЦИКЛІВ.
Підготовка, планування та проведення**

Методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів
культури і мистецтв I–II рівнів акредитації

Київ 2006

Видання здійснено на замовлення Державного методичного центру навчальних закладів культури і мистецтв України

ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ ЗІ СПЕЦІАЛЬНИХ МУЗИЧНИХ ЦИКЛІВ

Підготовка, планування та проведення

Методичні рекомендації

для вищих навчальних закладів культури і мистецтв

I–II рівнів акредитації. – Київ: “Фірма “ІНКОС”, 2006. – 12 ст.

Укладач	Л. О. Іващенко – викладач ОКЗ “Харківське училище культури”
Рецензенти:	Н. Ю. Зимогляд – доцент кафедри теорії музики та фортепіано Харківської державної академії культури Г. Я. Савенко – заступник директора з навчальної роботи ОКЗ “Лозівське училище культури і мистецтв”
Відповідальний за випуск	Т. Ф. Стронько
Редактор	В. Д. Мельничук

© Іващенко Л. О., 2006

© Державний методичний центр навчальних закладів культури і мистецтв, 2006

Вступ

Організація навчального процесу у вищих навчальних закладах базується на основі Закону України “Про освіту”, державних стандартів освіти, інших актів законодавства України з питань освіти.

Навчальний процес у вищих навчальних закладах здійснюється у таких формах навчальних занять:

- аудиторні;
- індивідуальні;
- самостійна робота студентів;
- практична підготовка;
- контрольні заходи.

Основними видами навчальних занять у вищому навчальному закладі є:

- лекція;
- лабораторне, практичне, семінарське та індивідуальне заняття;
- консультація.

Навчальне заняття – це обмежена у часі організаційна одиниця навчального процесу. Його функція полягає в досягненні частково завершеної мети навчання.

Заняття у вищих навчальних закладах проводяться відповідно до нормативних документів Міністерства освіти і науки України, Постанов Кабінету Міністрів України, методичних рекомендацій. Навчальні заняття проводяться в спеціально обладнаних навчальних кабінетах, аудиторіях.

Вихідними документами для планування та проведення занять є: освітньо-професійна програма, витяг з робочого плану, типова програма навчальної дисципліни, робоча навчальна програма дисципліни.

1. Специфіка методики проведення індивідуальних занять спеціальних музичних циклів

Форма навчання – індивідуальне заняття має специфічні особливості. Навчання ведеться на основі індивідуального робочого плану, в якому враховуються спеціальність студента, його вік, рівень музичної підготовки, індивідуальні особливості.

Кожне заняття – це логічно завершений, цілісний відрізок навчально-виховного процесу, який має свою внутрішню логічну будову, котра визначається метою, змістом, засобами, методами навчання і здійснюється на основі взаємозв’язку навчальних завдань.

Цільові установки навчання, обов'язкові для всіх студентів, залежать від попередньої музично-інструментальної підготовки і передбачають диференційований підхід до кожного із них. При роботі з малообдарованими студентами важливо вирішити характерний для кожної спеціалізації комплекс завдань на посильному навчальному матеріалі.

Як правило, в дану тематику потрібно вносити корективи на практиці в таких напрямках:

- залежно від здібностей студента час, необхідний на вивчення тієї чи іншої теми, скорочується або подовжується (важливо, що без її засвоєння неможливо рухатися далі);
- залежно від різного ступеня обдарованості студента, робота з формування понять та навичок може проходити не відповідно до часу, зазначеного в даному плані (важливо, щоб викладач, прагнучи до своєчасності формування тих чи інших понять та навичок, не стримував заради цього сильних сторін здібностей студента);
- викладач, залежно від його досвіду, може по-різному ставитись до запланованого навчального матеріалу та його чергування: дотримуватися послідовності завдань або змінювати їх, вносити свої теми. Важливо, щоб склалася картина всебічного, органічного розвитку студента, а в разі його обдарованості були сформовані всі якості для майбутнього професійного розвитку.

Планування навчально-виховної роботи та глибоко продуманий вибір навчального матеріалу є важливим фактором успішного розвитку та формування професійної майстерності майбутніх спеціалістів.

2. Вимоги до методики навчання

Загальна дидактика заняття складається з перевірки домашнього завдання, узагальнення раніше вивченого та засвоєння нових знань при постійному поєднанні викладачем показу на інструменті, голосом, жестами зі словесними поясненнями та перевіркою досягнутих результатів.

Вимоги до індивідуального заняття як частини комплексної системи вищої освіти I та II рівнів акредитації розглядаються у двох аспектах:

- як організація та періодичне керування процесом навчання студентів;
- як керування пізнавальною діяльністю студентів.

У кожному з цих аспектів є ряд основних вимог до індивідуальних занять:

- постійний розвиток та закріплення фундаментальної музичної освіти на основі її удосконалення;
- ефективне і цілеспрямоване управління пізнавальною діяльністю студентів;
- розвиток та удосконалення самостійної роботи студентів у процесі індивідуальних занять;
- застосування різноманітних методів контролю знань студентів;
- розвиток культури особистості студента, а також його творчих здібностей;
- інтенсифікація методів навчання з використанням технічних засобів навчання;
- творчий підхід до вибору та використання різнопланового навчального тематичного репертуару для вирішення художніх та технічних завдань.

Індивідуальне навчання повинно відповідати сучасним дидактичним принципам: науковості, системності, спадкоємності, отримання спеціальних знань, виявлення тісних міжпредметних зв'язків.

3. Структура навчального заняття

Структурно заняття має об'єктивні елементи, які мають властивості цілісності.

Основні елементи заняття:

1. Вивчення нового матеріалу.
2. Закріплення засвоєного раніше матеріалу.
3. Контроль та оцінка знань.
4. Домашнє завдання.
5. Узагальнення та систематизація знань.

Під структурою заняття ми розуміємо сукупність різних варіантів взаємодій між цими елементами заняття, які з'являються в процесі навчання і забезпечують їм цілеспрямований напрям дій.

На кожному конкретному занятті не обов'язкова наявність всіх перелічених елементів.

Специфіка такої форми навчання, як заняття, не вичерпується тільки особливостями взаємопов'язаних її елементів, а характеризується головним чином характером зв'язків і взаємодій між окремими її елементами.

Кожне заняття окремо має свою структуру і передбачає ті форми та методи, за допомогою яких проходить найбільш ефективна реалізація навчальної та виховної мети.

Ефективність заняття значною мірою залежить від майстерності викладача, здібностей та рівня підготовленості студента.

4. Типи класифікацій навчальних занять

Методи навчання, або дидактичні методи – це способи, за допомогою яких здійснюється процес навчання, тобто озброєння студентів знаннями, вміннями, навичками.

Дидактичні цілі навчання обумовлюють типи класифікації занять. Розглянемо деякі із них:

1. *Комбінований урок* – це найбільш розповсюджений на практиці тип заняття. Кількість елементів заняття може бути різною. Дуже багатогранні при цьому внутрішні зв'язки та взаємодії між елементами заняття. Це дуже ефективне та багатоцільове заняття.
2. *Заняття вивчення нового матеріалу*. Головною дидактичною метою заняття є вивчення нового матеріалу. Форми такого вивчення можуть бути різноманітними. У процесі вивчення нового матеріалу має місце узагальнення та засвоєння нових знань та закріплення засвоєних раніше.
3. *Заняття закріплення знань*. У процесі заняття здійснюється систематизація і формування вмінь і навичок. У деяких класифікаціях цей тип заняття розділяється на декілька підтипів, однак важко відокремити закріплення знань від їх систематизації і формування вмінь та навичок.
4. *Заняття контролю та оцінки знань*. Це може бути контрольний урок, диференційований залік, іспит, академічний концерт, звітний концерт.

Головною дидактичною метою цього типу заняття є контроль засвоєння знань, вмінь і творчих навичок.

5. Підготовка до навчальних занять

Заняття є головною формою організації навчально-виховної роботи, де реалізуються цілі і вимоги навчання, здобуваються знання, вміння та навички, виховуються здібності до самостійного мислення,

творчості. Тому заняття повинно бути ефективним для студентів та викладача. Врахування специфіки кожної дисципліни при підготовці до заняття допоможе викладачам планувати і проводити систематизацію існуючих знань студентів, здійснювати взаємозв'язок навчальних завдань, внутріпредметні та міжпредметні зв'язки.

Знаючи освітньо-кваліфікаційну характеристику спеціальності, викладач повинен знайти місце новому матеріалу для формування і професійно-практичної підготовки майбутнього фахівця.

Ступінь складності буде визначатись не тільки методами, структурою та прийомами вивчення, а буде залежати ще й від підготовленості студентів до сприймання матеріалу, фахової та педагогічної підготовленості самого викладача. Саме тому педагогічна діяльність є досить специфічною і суто особистісною діяльністю, яка потребує постійного підвищення професійної кваліфікації та педагогічної майстерності.

Засобом підвищення ефективності та якості навчання є планування.

Сучасний процес навчання для реалізації оптимальних шляхів навчальної, виховної та розвиваючої функції у системі занять та самостійної роботи студента вимагає ретельно спланованої діяльності викладача і студента.

Складання плану заняття – це складова підготовки викладача до конкретного заняття. У ньому визначаються три функції навчання – навчальна, виховна та розвиваюча.

Мета занять повинна бути максимально конкретною. Діяльність викладача індивідуальних занять спеціальних циклів спрямована на комплексне вирішення головної мети навчання: формування та розвиток майбутніх спеціалістів, теоретично і практично підготовлених до художньо-виконавської, навчально-виховної та музично-освітньої роботи з колективами.

У вирішенні професійних та навчально-виховних завдань значна роль відводиться принципам навчання, в основі яких лежить активізація мислення та пізнавальна діяльність студентів. Працюючи над музичними творами, ці принципи знаходять відображення в досягненні студентами художнього образу твору, його композиційних закономірностей розвитку та структури, а також в усвідомленні виконавських засобів виразності. Таке осмислення студентами набутих знань, вмінь та навичок буде сприяти підвищенню ефективності навчання, поширювати межі загальнокультурної, музично-професійної підготовки, допоможе удосконалити основи знань.

6. Приклади формулювання навчальної, виховної, розвиваючої мети навчання. Методичні рекомендації для використання при підготовці до навчальних занять

Приклади навчальної мети занять:

- ВИРОБИТИ вміння, навички;
- ВИЯВИТИ рівень знань, умінь, навичок, здібностей;
- ДАТИ практику у набутті навичок, у вирішенні завдань;
- ДОБИТИСЯ автоматичного виконання (виконавської майстерності);
- ЗАЛУЧИТИ до самостійної, творчої роботи;
- ЗАКРІПИТИ знання, уміння, новий матеріал;
- МОТИВУВАТИ розвиток умінь, прийомів роботи, здібностей, навичок;
- НАВЧИТИ аналізувати, виділяти (головне, суттєве, основні епізоди з творів, які вивчаються), готувати завдання, відрізняти, користуватись, застосовувати, проводити, самостійно працювати;
- ОВОЛОДІТИ знаннями, вміннями, навичками;
- ОЗНАЙОМИТИ з принципами, діями, будовою, змістом;
- СФОРМУВАТИ знання, вміння;
- НАБЛИЗИТИ до самостійного рішення, висновків;
- ЗАЛУЧИТИ до творчої діяльності;
- ОЦНТИТИ підготовленість, рівень знань;
- ОХАРАКТЕРИЗУВАТИ зміст тексту, твору, положення;
- ПОКАЗАТИ взаємозв'язок, роль, значення, переваги, недоліки;
- ПЕРЕВІРИТИ ступінь засвоєння, виконання;
- ПОЯСНИТИ особливості, сутність, принцип дії;
- ПРОДОВЖИТИ ступінь засвоєння основних технічних та аплікатурних формул;
- РОЗВИНУТИ професійні уміння, навички;
- СИСТЕМАТИЗУВАТИ знання, уміння, навички;
- СПРИЯТИ формуванню;
- СТВОРИТИ атмосферу емоційного піднесення;
- ПОГЛИБИТИ знання;
- УЗАГАЛЬНИТИ знання, уміння, навички, навчальний матеріал;
- УСТАНОВИТИ взаємозв'язок, взаємопов'язаність, залежність, рівень знань.

Приклади виховної мети занять:

- АКЦЕНТУВАТИ увагу;
- АРГУМЕНТУВАТИ прагнення до відчуття захоплення, питань, інтересів, колективізму, відповідальності, суперництва, співчуття, радощів, поваги, обурення, відрази, презирства;
- ВИРОБЛЯТИ уміння мислити, звички, риси характеру;
- ВИХОВУВАТИ любов до Батьківщини, мови, національних традицій, гуманність, чесність, охайність, повагу, вірність, великодушність, увагу, витривалість, терплячість, гордість, делікатність, дисциплінованість, доброзичливість, життєрадісність, ініціативність, інтелігентність, ретельність, критичність, культуру (музичну, виконавську, інтелектуальну, поведінки), допитливість, м'якість, спостережливість, наполегливість, спритність, необу-реність, незалежність, непримхливість, уміння спілкуватись, об'єктивність, обережність, дотепність, чуйність, відвертість, педагогічну майстерність, принциповість, моторність, пунктуальність, ощадливість, рішучість, самовладання, впевненість у собі, стриманість, сміливість, своєрідність, справедливість, здібності (музичні, вокальні, артистичні, художні, наукові, педагогічні, моральні), старанність, тактовність, запопадливість, хоробрість, цілеспрямованість, чутливість, ділові якості;
- ВИХОВУВАТИ здатність до самостійної роботи з музичним матеріалом та самостійної діяльності за майбутньою професією.

Розвиваюча мета – це розумовий розвиток психологічних якостей вихованця, його інтелекту, волі, самостійності.

Приклади розвиваючої мети занять:

- РОЗВИВАТИ уміння виділяти істотні ознаки і властивості, встановлювати зв'язки;
- СПРИЙМАТИ, усвідомлювати знання;
- ВИКОНУВАТИ аналітичний розбір та музично-теоретичний аналіз репертуару, який вивчається;
- ВСТАНОВЛЮВАТИ розвиток слухової уяви і асоціативного зв'язку;
- РОЗВИВАТИ уміння класифікувати жанрові ознаки музичного матеріалу (стиль, темп, метроритм, характер, тональний план, фактуру, артикуляційні особливості, музично-виразні засоби, композиційну будову твору);

- СПОНУКАТИ до пізнавальної, творчої, трудової діяльності, прагнення знань;
- АКТИВІЗУВАТИ розумову пізнавальну діяльність, творче мислення;
- МОТИВУВАТИ розвиток усвідомленого ставлення до навчального матеріалу;
- РОЗВИВАТИ поліфонічне, гармонічне мислення, музичну пам'ять;
- СПРИЯТИ розвитку звуковисотного, поліфонічного, мелодійного, тембродинамічного слуху;
- ОСМИСЛЮВАТИ, творчо сприймати навчальний матеріал;
- РОЗВИВАТИ вміння навчальної праці;
- НАВЧАТИ самостійно працювати над навчальним матеріалом;
- ПРИЩЕПЛЮВАТИ навички щоденної самостійної роботи в усвідомленні та узагальненні знань, умінь та навичок;
- ФОРМУВАТИ потреби безперервного самостійного поповнення знань;
- РОЗВИВАТИ пізнавальні можливості, здатність переконання, інтереси, самостійність, працездатність, увагу, пам'ять;
- ВИХОВУВАТИ виконавську волю, естрадну витримку, артистизм, самостійність у виконанні художніх завдань;
- СПРИЯТИ розвитку умінь переборювати труднощі, загартовувати волю;
- РОЗВИВАТИ моральні, естетичні, фізичні, духовні якості;
- ВИЯВЛЯТИ погляди, здібності, смаки;
- ДОБИВАТИСЯ усвідомлення (мети заняття, необхідності освіти);
- МОТИВУВАТИ необхідність знань, розширення світогляду;
- ЗАВЕРШИТИ формування, вивчення, відпрацювання;
- ПОЯСНИТИ сутність ідей, принципів, понять;
- ПІДВЕСТИ до висновку, розуміння важливості, цінності;
- ОЦІНИТИ здатність орієнтуватися в конкретних ситуаціях, умовах спілкування, працездатність;
- ВИХОВУВАТИ інтернаціоналізм, ділові якості, відповідальність, прагнення до самоосвіти, здорового способу життя.

Література

1. *Болубаш Я. Я.* Організація навчального процесу у ВНЗ. – К.: ВВП “Компас”, 1997.
2. *Збірка інтегрованих уроків. / Все для вчителя.* – 2001. – № 34.
3. *Воробйова С. С.*, Програма з курсу “Спеціальний музичний інструмент” зі спеціальності “Народна художня творчість”. – 2000.
4. *Дьяченко Н., Котляревский И., Полянский Ю.* Теоретические основы обучения и воспитания в музыкальных учебных заведениях. – К., 1987.
5. *Ерецкий М. И.* Совершенствование обучения в техникуме. – М.: ВМ, 1987.
6. *Музыкальное исполнительство и педагогика: история и современность. / Сост. Т. Гайдамович.* – М., 1991.
7. *Фицула М. М.* Педагогика. – К.: Академія, 2000.
8. *Іващенко Л. О.* Фортепіано. Програма для вищих навчальних закладів по підготовці молодших спеціалістів зі спеціальності “Народна художня творчість”. – К., 1992.
9. *Хайлабузарь П. В., Попов В. В., Добровольская Н. М.* Методика музыкального воспитания. – М., 1990.

Навчальне видання

**ІНДИВІДУАЛЬНІ ЗАНЯТТЯ
ЗІ СПЕЦІАЛЬНИХ МУЗИЧНИХ ЦИКЛІВ**

Підготовка, планування та проведення

Методичні рекомендації
для вищих навчальних закладів культури і мистецтв
I–II рівнів акредитації

Укладач Л. О. Іващенко

Формат 60×84/16. Папір офсетний. Друк офсетний.
Ум. друк. арк. 0,68. Наклад 100 прим.

Видавництво “Фірма “ІНКОС”
14116, м. Київ, вул. Маршала Рибалка, 10/8;
Тел./факс: (044) 206–47–29, 206–47–21
E-mail: inkos@carrier.kiev.ua,
inkos@ln.kiev.ua

Свідоцтво про внесення суб’єкта видавничої справи до державного
реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої
продукції № 2006 від 04.11.2004 р.